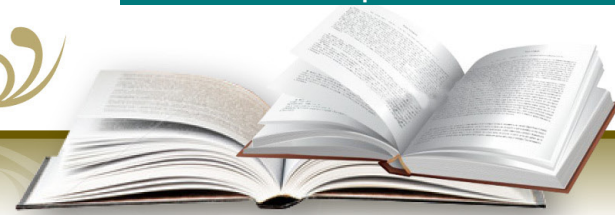

תורה והוראה

477

פרשת כי תבוא תשע"ט

קורא יקר,

בפרשת השבוע, בתוך עומק הקללות, התורה קובעת סיבה מפתיעה לרעות הבאות על עם ישראל: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך ובטוב לבב מרב כל" (דברים כח, מז).

וביאר רבנו בחיי: "יאשימנו הכתוב בעבדו ה' יתברך ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות, והשמחה במעשה המצוה, מצוה בפני עצמו, מלבד השכר שיש לו על המצוה יש לו שכר על השמחה. ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה".

הדברים לכאורה מעוררים פליאה. מהי עומק הטענה על כך שלא עבדו ישראל את ה' בשמחה? איך ייתכן שהעדר שמחה בעבודת ה' תגרור עונש כה חמור, כפי המתואר בפסוקי התוכחה?

התשובה לכך, לכאורה, היא שאדם שמח במה שמתאים לו. אם האדם אינו שמח בתורה, סימן מובהק הוא שאצל אותו אדם, אין התורה מתאימה לו. הוא מרגיש שהתורה מאלצת אותו לעשות

מאמר השבוע עוסק בדיני תשלומי נזיקין, ובפרט בחובות הפיצוי של החובל בחברו. מהן חובותיו הממוניות של מי שחבל בחברו? האם רשאי הניזק לתפוס את פיצויו מנכסי המזיק? האם מותר לו לפנות לערכאות כדי להשיג את דמי נזקו? בשאלות אלו, ועוד, נעסוק במאמר השבוע.

החובל בחברו: דיני תשלומים

פרשת כי תבוא כוללת ציווי לערוך, עם הכניסה לארץ, מעמד פומבי של כריתת ברית. במעמד יתחייב העם לשמוע בקול ה' ולשמור את כל מצוותיו (דברים כח), וכן לקבל על עצמו את אחד-עשר ה"ארורים" המוזכרים בפסוקים. הצד השווה שבאיסורים אלה הוא שהם נעשים בדרך כלל בסתר (עי' ברשב"ם, דברים כז, טו; אבן עזרא, כז, יד). סיום, נקבע כלל הדבר (דברים כז, כו): "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם, ואמר כל העם אמן".

מעמד הברית משקף את העובדה שלעתים לא די בחוק כדי למנוע ביעילות ביצוע עברות; בנוסף עליו, יש צורך בהסכמה חברתית נוספת - כאן בצורה של "ארורים" - המבטיחה שמירה על היסודות שהחברה עומדת עליהם. להלן נעסוק באחד מן הארורים האלה: "ארור מכה רעהו בסתר" (דברים כז, כד).

על פי הפירוש המקובל, הפסוק מכוון למי שמכה את רעהו בלשונו ("בסתר") על ידי הפצת לשון הרע או מלשינות (כך מבואר ברש"י על-פי תרגום יונתן בן עוזיאל). אולם, כמה מפרשים פירשו את הפסוק לפי פשוטו (עי' למשל ב"משך חכמה"), לפיו הוא מתייחס להכאה הנעשית בסתר, באופן שאי אפשר לחייב את המכה בבית דין (כיון שאי אפשר להוכיח את המעשה על-פי עדים).

במאמר קודם כתבנו לדון באיסור המכה את חברו; במאמר זה נדון בעונש שניתן על המכה את חברו. באיזה עונש נענש המכה את חברו בבית דין, ובאיזה עונש נענש בידי שמים? האם יש רשות לקרבן לאלימות ללכת לערכאות כדי לתבוע את המכה? והאם ראוי לקרבן למחול לתוקף?

בשאלות אלו, ועוד, נדון בהמשך הדברים.

המגביה ידו על חברו

היחס השלילי של התורה לכל גילוי אלימות, גם אם מדובר בהרמת יד בלבד, עולה כבר בפגישת משה רבנו, לפני שנעשה מנהיג, עם שני "אנשים עברים נצים" (שמות ב, יג; על-פי חז"ל היו אלה דתן ואבירם ממחלוקת קורח ועדתו).

נאמר בתורה כי כשראה משה את הריב הוא הגיב מיד: "ויאמר לרשע למה תכה רעך". ריש לקיש דורש את הפסוק כמכוון גם למי שלא הכה את הזולת: אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חברו - אף על פי שלא הכהו, נקרא רשע, שנאמר: "ויאמר לרשע למה תכה רעך". "למה הכית" לא נאמר, אלא "למה תכה" - אף על פי שלא הכהו, נקרא רשע (סנהדרין נח, ב).

כן נפסק בשולחן ערוך, שאמנם המגביה ידו על חברו אינו לוקה (כיוון שלא עשה מעשה), אבל מאחר שנקרא "רשע" הרי הוא פסול לעדות מדרבנן (חושן משפט, סימן לד, סעיף ד, ע"פ מרדכי, בבא קמא, פרק ח, סימן קב-קג).

האיסור להכות: איסור מן התורה

הכאת הזולת נחשב לאיסור תורה, כפי שנדרש מן הפסוק "ארבעים יכנו לא יסיף, פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך" (דברים כה, ג). מן המילים "לא יסיף" מדייק רש"י (על-פי חז"ל): "מכאן אזהרה למכה את חברו".

כן נפסק גם ברמב"ם, כלשונו: "אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד, אלא כל המכה אדם כשר מישראל, בין קטן בין גדול, בין איש בין אשה, דרך נציון - הרי זה עובר בלא תעשה. שנאמר: "לא יוסיף להכותו". אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא, קל וחומר למכה את הצדיק" (הלכות חובל ומזיק, פרק ח, הלכה א). בעקבותיו, פסקו כן אף הטור והשולחן ערוך (חו"מ סימן תכ, סעיף א).

כיוון שעובר המכה על איסור לא תעשה שבתורה, הריהו פסול לעדות מן התורה, כמו שהרחיבו לבאר בכמה פוסקים (עי' בשו"ת מהר"י וייל, סימן כח וסימן פז; שו"ת מבי"ט, חלק א, סוף סימן רצא; שו"ת מהרי"ט, חלק ב, אה"ע, סימן מג, ד"ה ולפי עדות; שו"ת מהריט"ץ החדשות, סימן כה; שו"ת בית יוסף, דיני קידושין, ירושלים תש"ך, י, ע"ב, סימן ב, ד"ה ובעדות שהעידו, והובאו דבריו בחידושי ר' עקיבא איגר, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן לד, סעיף ד).

חכמים הפליגו מאוד בחומרת המעשה של מי שסוטר על לחיו של חברו, ואמרו: "אמר ר' חנינא: הסוטר לועו [=לחיו] של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה, שנאמר: "מוקש אדם ילע קדש" (משלי כ, כה)". בגמרא אף מובא מעשה יוצא דופן ברב הונא שקצץ ידו של אדם שהיה רגיל להכות. דבר זה נעשה כהוראת שעה במסגרת סמכות הענישה שלא מן הדין, שהרי על פי דין לא מגיע עונש כזה למי שמכה את חברו (כמו שביאר בשו"ת ריב"ש, סימן רנא).

כפי שהארכנו לבאר במקום אחר, לא נאמר האיסור אלא ב"דרך נציון" (כלשון הרמב"ם), ומכאן שבנסיבות מסוימות מותר (ולפעמים אף חובה) לאדם לחבול בחברו כגון במסגרת של טיפול רפואי, בהצלת קרבן לאלימות מן התוקף, או כשמבקש המוכה מן המכה להכותו (כגון שמבקש כפרה על עוונות; עי' קונטרס הסמיכה שבסוף שו"ת מהרלב"ח, ד"ה עוד אני אומר). גם במקום שהמוכה קנטר

מעשים שהם 'נגדו', שאינם בהתאמה לכוחות נפשו ולמהותו הפנימית - ואילו האמת היא (כפי שביאר המהר"ל בכמה מקומות) שהתורה מתאימה בדיוק לחייו של האדם היהודי.

גם אם מקיימם כדון, אדם שעושה מצוות שלא מתוך שמחה מעיד על עצמו שהוא חסר את העיקר: ייתכן שיש לו קיום טכני של מצוות התורה, אבל אין לו **חיבור לתורה**. התורה מתחברת לאדם דווקא בחייו ה'טבעיים', כשמטרת קיום המצוות היא להחדיר את הקב"ה לתוך כל פינה של חייו. על תכלית זו נברא עם ישראל: "עם זו יצרתי לי - תהילתי יספרו".

העדר שמחה של מצווה מגלה שקיום המצוות אינה מגשימה מטרה זו. במקום שחייו יאירו באור התורה, אור של שמחה, הוא חי חיי עצב. חיי תורה, חיים המאירים את הקיום הגשמי באור אלוקי, אינם יכולים להיות אלא חיי שמחה.

עד כמה שנפנים ונחוש שחיי תורה הם ה'חיים הטבעיים' של יהודי, חיים המשתפים את גילוי הקב"ה בכל מעשנו ובכל פינות חיינו, יקל עלינו עבודת התשובה לקראת ראש השנה. בסך הכל, מוטל עלינו לשוב לשורש הטוב והטבעי שממנו פזלנו, לחיי תורה שמותאמים לנו בהתאמה נפלאה.

יה"ר שנזכה שתכלה השנה וקללותיה, ותחל שנה וברכותיה.

את המכה, והיה אחראי (לפחות חלקית) על האירוע, נאמרו דינים מיוחדים.

במאמר זה לא נכפול את הדברים, ונתמקד בעונש שניתן למכה.

חיוב המכה בפיצוי כספי

כיון שמדובר באיסור תורה, העונש הבסיסי על הכאת הזולת הוא עונש מלקות. כן נפסק בשולחן ערוך באופן שאין בהכאה נזק כספי (סימן תכ, סעיף ב): "אם הכהו מכה שאין בה שוה פרוטה - לוקה". אולם, במקום שיש במכה חיוב תשלומים, אין המכה לוקה, מפני הכלל של "אין אדם לוקה ומשלם" (סמ"ע, שם, ס"ק ה).

במקום שאירע נזק כלשהו, על פי דין הגמרא חייב המכה לשלם למוכה פיצוי כספי. בתורה אמנם נקבע שעל האדם לשלם "עין תחת עין", אך חז"ל דורשים (ב"ק פד, א) שאין הכוונה לפגיעה באברי המזיק, אלא דווקא לפיצוי כספי - על המזיק לשלם לניזק את דמי עינו. תשלום זה נקרא "נזק", והוא אחד מחמשה תשלומים שהמזיק חייב לשלם לניזק, כפי שנקבע במשנה בתחילת פרק החובל (בבא קמא פג, ב).

נסכם בקצרה את חמשת החיובים:

נזק: תשלום נזקו של אדם משתלם על-ידי השוואת מצבו של אדם שנפגע לעבד, תוך בחינת ההפרש בין שוויו של עבד בשוק ללא הפגיעה לשוויו לאחר הפגיעה (לדוגמא, עבד עם שתי עיניים לעומת עבד עם עין אחת). כל נזק שגרם לפגיעה באיבר באמצעות הוצאתו מכלל שימוש גורר בעקבותיו את הפיצוי בגין נזק.

צער: הפיצוי בגין צער (כאב פיזי) סובייקטיבי ומשתנה בהתאם לכל אדם ואדם. אומדים את הצער לפי השווי שאותו האדם היה מוכן לשלם כדי שלא יכאיבו לו: בהנחה שיכרתו את ידו, כמה יהיה מוכן לשלם על כך שהכריתה תתבצע בסם (שאינו כואב) ולא בסכין (ב"ק פה, א).

ריפוי: על המזיק לשלם את הוצאות הרפואיות של הניזק, עד שהלה התרפא.

שבת: על המזיק לפצות על הניזק בגין הפסד שכר לפי הפגיעה. המשנה קובעת שאין לשלם לניזק אלא כפי המשכורת של 'שומר קישואים' (מקצוע שכל אדם יכול לבצע), שכן בתשלומי נזק כבר קיבל את דמי אותו האבר שהפסיד, ובתשלום זה גלום

הפסד השכר בכל הקשור לאותו האבר.

בושת: מזיק שהזיק בכוונה תחילה מחויב לשלם פיצוי בגין בושת. הכוונה בכך היא לנזק הנפשי לנפגע - הבושה. היקף הפיצוי משתנה בהתאם לזהותו של המבייש וזהותו של המבויש, ובהתאם לנסיבות. הגמרא קובעת סכומים קבועים לסוגים שונים של מכות, כלשון המשנה (ב"ק צ, א): "סטרו - נותן לו מאתים זוז; לאחר ידו - נותן לו ארבע מאות זוז". כפי שמבאר שם הרמב"ם (בפירוש המשנה), ההבדל בין השניים הוא שבסטרו לאחר ידו, קלון המוכה גדול יותר.

הפוסקים נחלקו בשאלה אם יש לעדכן סכומים אלו בהתאם לשינוי בנסיבות. לדעת השולחן ערוך אין אדם חייב אלא את הסכום הקצוב: "יש הכאות רבות שיש בהם ביזוי וצער מועט ואין בהם נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים. וכל המכה את חברו הכאה מהן, משלם אותו הממון הקצוב. וכולם קנסות הן. ואותו הממון הקצוב, הוא דמי הצער והבושת והריפוי והשבת, בין צריך לרפואה בין לא צריך - זהו משלם".

מנגד, הרמ"א מביא דעה חולקת, לפיה יש להתחשב בנזק הממשי שנגרם למוכה (שם, סעיף מו): "יש אומרים שאלו הדברים אינן [אלא] רק משום בושת וצער. אבל ריפוי ושבת - הכל לפי הענין". לפי שיטה זו, הקנס הקצוב על הכאה אינו אמור אלא ב"צער ובושת", שהן בכל מכות אדם לחברו, ואם יש ריפוי ושבת - משלם עוד נוסף על קצבה זו, ולפי הענין, ובהן לא יכלו חז"ל ליתן בהן קצבה" (סמ"ע, שם, ס"ק נח).

תשלומי קנס בזמן הזה

כל תשלומי נזיקין של אדם המזיק מוגדרים "קנס". כיום, אין אנו דנים דיני קנסות בבתי הדין, כמו שפסק הרמב"ם (הלכות סנהדרין, פרק ה, הלכה ח): "דיני קנסות... אין דנין אותן אלא שלושה מומחין, והם הסמוכין בארץ ישראל".

בימינו, שאין לנו דינים סמוכים, אי אפשר לדון דיני קנסות, ובמקום זאת נפסק בשולחן ערוך שיש לנדות את המכה כדי לגרום לו לפייס את הקרוב ולפצות אותו בתשלום ראוי: "אף על פי שדיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל אינן מגבין קנסות - מנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו. וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו". ברור שאין לנדות אלא את מי שיש עדות ברורה נגדו שהכה (שו"ת שבות יעקב, חלק א, סימן קעט).

נמצא שבזמן הזה, המכה את חברו אינו חייב לשלם קנס קצוב,

גדולים והוא בן מכבד אב, שגדול עווננו מנשוא".

בעניין אחר שנדון בפני מהרשד"ם, הוכה אדם בבית הכנסת לפני היכל הקודש (שם, סימן צח). בתשובתו כותב מהרשד"ם בפתח דבריו: "שעתה הלכה רווחת בישראל שאין דנין דיני קנסות", אלא שהמעשה חמור "באשר היה בבית הכנסת, מקדש מעט, ובפני רבים אשר השכינה שם... אין ספק שצריך כפרה יותר ויותר... ואין ספק שראוי לנדות ולהלקות למכה, אלא שזה נשאר ודאי לפי ראות עיני הבית דין שבכל מקום ומקום. גם ראוי לעלוב להתפייס, כאשר יקבל העולב עונשו הניתן לו מבית דין הקהל" (עי' עוד בשו"ת מהרשד"ם, אה"ע סימן קכב).

תביעת המכה בערכאות

בזמננו פחתה האפקטיביות של ענישת בית הדין (החרמת המכה עד שיפייס את המוכר), ונשאלת השאלה: האם מותר לקרבן לאלמות להגיש תלונה בפני בית משפט שאינו דן לפי דין תורה?

גם בשאלה זו אנו מוצאים התייחסות בשו"ת מהרשד"ם (יורה דעה, סימן קט), שלפניו הובא עניינם של ראובן ושמעון, שהיו ביניהם קטטות ומריבות. כשראה לוי "דברים מגונים שהיו יוצאים מפיו של שמעון על החיים ועל המתים, הרים ידו להכות לשמעון, ויש אומרים שהיכה וסטר לועו, ועל זה חרה אפו משמעון והלך לפני שופט העיר מאמות העולם". ניסיון לפייס את שמעון נכשל, והוא דחה את הצעת ראובן לבוא לדין תורה. המהרשד"ם מגנה את פנייתו של שמעון לערכאות ומזכיר את תשובת הריב"ש שקבע כי יש "להחרים ולנדות המחזיק ביד ההולך לדון בדיני גוים". עוד הביא שם את דברי בעל 'ספר התרומות', שקבע בפירושו כי "אפילו דיני חבלות, שאינם מסורין לנו בזמן הזה, אסור למסור ביד גוים".

כך בשו"ת משפטים ישרים (הרב יעקב ברדוגו; ח"ב, סימן קפ) קובע, בעניין יהודי שסטר לחברו בפניו והפיל את שינו (המכה הסכים לדון בדבר בדין תורה ולשלם כל מה שיפסוק עליו בית הדין, ואילו הנפגע התנגד לכך ותבעו בערכאות של גוים), שאסור לנפגע למסור את המכה לערכאות של גוים, ואין היתר לפנות לערכאות של גוים אלא כש"רגיל להכותו, ולא יוכל להציל עצמו אלא שילך לכותים להינצל מכאן ולהבא מהכאותיו".

גם בנוגע לתפיסת הניזק, קובע הש"ך (חו"מ סימן א, ס"ק טו, בשם מהרש"ל) שמה שאין הניזק רשאי לתפוס אלא את הסכום

אלא עליו לרצות את חברו בפיצוי בסכום ראוי, עד גובה הקנס שקצבו חז"ל. במקום שהטיל בית הדין נידוי כדי לאלץ את המכה לפצות את הנפגע, והציע הלה סכום ראוי המניח את דעת בית הדין, יבטל בית הדין את הנידוי, בין התפייס הנפגע ובין לא התפייס (רמ"א, שם).

עוד ראוי להזכיר שאם בעולם עתיק היה אפשר לאמוד את שווי הנזק על-פי אמת המידה של שוק העבדים, הרי שהיום אין שוק עבדים, כך שאין אפשרות להשתמש באומדן שנקבע בהלכה. מכאן סיבה נוספת לכך שחז"ל אינם פוסקים על-פי דין התלמוד, אלא קובעים סכום הנראה לעיניהם ראוי לפיצוי הנזק, וכך על המזיק לשלם.

ההלכה נוספת בהקשר זה נוגעת לאפשרות של "תפיסה": אם תפס הניזק סכום הראוי לו, אין מוציאים את מה שתפס מידו (שולחן ערוך, סימן א, סעיף ה). הרמ"א מוסיף שאין בית הדין קובע לניזק את נזקו, כדי שידע כמה עליו לתפוס, "אלא אם כבר תפס שמין לו ואומרים לו: כך וכך תחזיק וכך וכך תחזיר". דיני תפיסה רבים הם, כמו שהאריכו נושאי הכלים, ובפועל בוודאי שעל לאדם להתייעץ עם מומחה בתחום קודם שיעשה מעשה.

התחשבות בנסיבות העניין

כיוון שבזמן הזה אין מדובר בקנס קצוב, יש מקום להתחשב בנסיבות המיוחדות של כל מקרה. נדגים זאת באמצעות שני פסקים שהורה הרב שמואל די מדינה (מהרשד"ם).

בשאלה אחת נשאל מהרשד"ם אודות אדם שהכה וביזה את מי שהיה "ממונה מוחכם מכל הקהל". על זאת השיב שאם יש לנדות מי שמבזה שליח בית דין, "על אחת כמה וכמה שמחייבים לנדותו ולהכריזו בכל חוצות העיר, לא יום אחד ולא יומיים, אלא ימים רבים, עד שיעשה תשובה גלויה ומפורסמת בלי ערמה ותחבולה" (שו"ת מהרשד"ם, יורה דעה, סימן קצ).

לכך הוסיף שיש לנהוג כן בכל מי שמכה את חברו או מצערו, בין עושה כן בינו לבינו, בין בפני אחד או שניים - ובוודאי בנסיבות המקרה "שהיה זה בפני המעמד של הקהל. במה יכופר עווננו פשעו ומריו... ולא מבעיא אם היה שם באותו מעמד מרביץ תורה של הקהל, אלא אפילו לא היה שם. מכל מקום, אחר שהיו שם כל אנשי המעמד הנבררים מן הקהל, הרי הם חשובים כאילו היה הדבר בפני תלמיד חכם... נוסף עליו בושתי בפני רבים. נוסף על חטאתו, שכיון שהוא הנעלב היה ממונה מן הקהל, הרי ביזה לקהל, ואפילו היה הנעלב מאן דהו, כל שכן כאשר היה הנעלב בן

כך כתב הרמב"ם בעניין מי שחבל בחברו, כלשונו (הלכות חובל ומזיק, פרק ח, הלכה י): "ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו, ואין זו דרך זרע ישראל. אלא, כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה, וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו - ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי זה משובח, ורוח חכמים נוחה הימנו".

גם בהלכות תשובה (ב, י) קובע הרמב"ם ש"אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה".

הדברים יפים בפרט לתקופת השנה. נתפלל שכפי שאנו נוהגים עם חברנו החוזרים בתשובה, במחילה ובסליחה, כך הקב"ה יתנהג עמנו, ויכתבנו ויחתמנו ביום הדין לחיים טובים ולשלום.

המגיע לו לפי דיני ישראל, ואילו אם תופס את המגיע לו לפי דיני עכו"ם, מוציאים את מה שתפס מידו.

לכן, בכל מקום חובה על הצדדים לפנות תחילה לבית דין הדין לפי דיני תורה. במקום שהנתבע אינו מוכן לבוא לדין תורה, או שהוא "גברא אלימא" שאינו מציית לפסק הדין, ייתן ביה"ד היתר לפנות לערכאות ולהשיג פיצוי על מכתו מבית המשפט כמבואר בשולחן ערוך (חו"מ כו, ב).

מחילה למכה

לסיום, יש להדגיש שלא כל אירוע של תקיפה חייב להגיע להכרעה בבית הדין - בוודאי כשלא נגרם למוכה נזק גופני של ממש, והתחרט המכה על מעשהו וביקש מן המוכה שיסלח לו.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

מתווך שמנע את פעולתו וגרם הפסד למשכיר

שאלה:

שלום. יש לי דירה שאני משפץ ואמור להשכיר אותה. יש לי מתווך שאמור לדאוג להכל. שיפוף, שוכרים. אני יודע שכבר היה לו שוכרים שהיו אמורים להיכנס, ובכלל פשלה בשיפוף נדחתה השכירות לחודש הבא. לא סיכמתי איתו במדויק על תאריך שיתחיל להשכיר. אך אני יודע שכבר היו שוכרים וחוזים וצ'קים, והפשלה של הבניה שלו עיכבה את השוכרים. השאלה אם הוא צריך לשלם לי על החודש שהפסדתי.

תשובה:

שלום וברכה,

פועל שנשכר לעשות רווחים עבור בעל הבית ונמנע מפעולתו ומנע רווחים לבעל הבית, לדעת הריטב"א חייב הפועל לשלם עבור מניעת הרווח, למרות שכל מבטל כיסו של חברו פטור בדיני אדם, בכל זאת פועל שנשכר כדי להרוויח - חייב. וכן פסקו הנהגות והחתם סופר.

אמנם רוב הראשונים והרבה מהאחרונים חולקים וסוברים שדין פועל כדין כל אדם שמבטל כיסו של חברו שפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים.

מאחר ויש מחלוקת בדבר, לא ניתן לחייב את המתווך על ההפסד. טוב שישלם לו מעט על דרך הפרשה, מאחר ולדעת הנהגות חייב לשלם.

אמנם אם הרשלנות נעשה בפשיעתו של המתווך, חייב בדיני שמים - לכו"ע.

בהצלחה.

בגמרא (שם עג, ב): אמר רב חמא האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא, ופשע ולא זבין ליה - משלם ליה כדקא אזיל אפרוותא דזולשפט. והגמרא דנה שם האם התחייבות השליח יש בה משום אסמכתא. אמנם הקשו הראשונים מדוע הרי בלא טעם אסמכתא פטור השליח שהרי הוא רק מנע רווח מהמשלח, וקיי"ל המבטל כיסו של חברו פטור.

הריטב"א ביאר את הגמרא: "ומורי הרב תירץ דהכא אף על פי שלא קבל עליו תשלומין כלל כיון שנתן לו מעותיו ליקח סחורתו ואלמלא הוא היה לוקח ע"י עצמו או ע"י אחרים אלא שזה הבטיחו שיקח לו וסמך עליו ונתן לו מעותיו על דעת כן הרי הוא חייב לשלם לו מה שהפסיד בהבטחתו דבהיא הנאה דסמך עליה ונותן לו ממנו משתעבד ליה משום ערב, וזה ענין שכירות פועלים דבפרקין דלקמן שחייבין לשלם לבעה"ב מה שמפסיד כשחזרו בהן או שבעה"ב חייב לשלם להם מה שמפסידין **דכיון שסמכו זה על זה נתחייבו זה לזה במה שיפסידו על פיו**, וזה דין גדול. עכ"ל. היינו כיון שסמך עליו בהבטחתו שיקנה לו סחורה חייב השליח אף על ההפסדים. וכן בשכירות פועלים שסמך עליהם שיעשו את מלאכה נתחייבו לשלם זה כל מה שיפסיד כל אחד.

בשו"ת חת"ס (חו"מ סימן קעח), כתב שאין מי שיחלוק על דברי הריטב"א. ולכן חייב שם את השליח שקיבל מעות ולא הביא סחורה, שאם יש הפסד ברור חייב השליח. וכך גם דעת הנתיבות (סימן שו"ק ו ועוד).

אמנם רבו החולקים על הריטב"א - ראה משפט שלום סימן קעו סעיף יד, שהביא שבמראה פנים על הירושלמי (ב"מ פ"ה ה"ג) כתב שהוא שיטת יחיד, ושליח שלא ביצע שליחותו אין עליו אלא תרעומת. וכ"כ לדינא בשו"ת בית מאיר (סימן י) ושו"ת מהרש"ם (ח"א סימן עז) ישועות מלכו שם. אמרי בינה (סימן לט) דברי חיים (שומרים סימן יח) ובנחלת צבי (סימן רצב סעיף ז) וחזו"א ריש סימן כב. וכך נראה דעת רוב הראשונים - רמב"ן רא"ש נמו"י ריטב"א בשם ר"י - שביארו שם שמדובר שהשליח התחייב בשעת קבלת המעות, שיקנה יין, ואם לא ישלם את מניעת הרווח. ולפ"ז אם אין התחייבות בחוזה על מניעת רווח, לריטב"א וסיעתו חייב המבטל את ההפסד. ואם מפורש בחוזה שהמפר ישלם הפסדי הרווח שנמנעו, כמובן שלדעת כולם חייב הצד שהפר את החוזה.

מה מברכים על קסטה או טילון?

שאלה:

מה מברכים על טעם קור? אלה שני ביסקוויטים שביניהם יש גלידה.

תשובה:

שלום וברכה

אינני מבין למה את קוראת לזה טעם טוב, לגלידה יש טעם טוב בעצמה, טעם תות שוקולד וניל וכדומה... השאלה כאן היא, מה מברכים על כזו קסטה שיש בה גם מזונות וגם גלידה והם לא ממש מעורבים להיות מאכל אחד. והשאלה היא לא רק בקסטה אלא גם בטילון או כל גלידה בגביע, ואנסה לפרט:

לגבי טילון, הכרעת רוב הפוסקים שאם אוכלים את הגביע עם הגלידה יחד, אין לברך על הגביע, כי אף שיש לו טעם טוב לא היו אוכלים אותו ללא הגלידה וגם עכשיו הם נאכלים יחד. ראה קובץ מבית לוי ח"ד עמ' קמב בשם הגר"ש וואזנר, בצל החכמה ח"ג סי' קיד, אשרי האיש פרק לו"ס"ק ה בשם הגרי"ש אלישיב, אור לציון ח"ב פי"ד ס"ק כ, חוט שני ברכות עמ' רו.

לגבי גביע בעל טעם מיוחד, שאדם ממש מתענג גם עליו, כתב בספר וזאת הברכה בירור הלכה סימן לב אות א', שיש להפריד ממנו מעט ולברך.

לגבי קסטה הכריע באגרות משה ח"ד סי' מג, שכיון שיש הנאה יותר משמעותית מהביסקויטים, יש לעשות שתי ברכות, ותחילה יפריד מעט ביסקויט ויברך עליו, ואחר כך שהכל על הגלידה, וכן דעת הגר"ח"פ שינברג. ויש שכתבו לברך רק בורא מזונות, ראה שו"ת יביע אומר ח"ד סי' לג ואור לציון הנ"ל.

סירוס בעלי חיים ע"י הקרנות

שאלה:

אני רוצה לבדוק אם יש סיכוי שיותר סירוס של בעלי חיים אם לא מבצעים חיתוך כירוגי של האשכים, אלא סירוס על ידי הקרנת אנרגיה על האשכים

תשובה:

שלום רב,

אין היתר לסרס באופן הזה. וראה במקורות.

מקורות:

ראה שו"ת הר צבי יורה דעה סימן כ שנשאל על הזרקת סם לתרנגולים המסרס אותם ובכך גם נעשים מפוטמים יותר:

לענ"ד נראה דבנ"ד לאו גרמא הוא, אלא דתליא אם סם זה דרכו להחליש ולבטל לחלוטין כח ההולדה, דאברי ההולדה נפסדים מכח הסם, י"ל דלאו גרמא הוא, ומלבד מה שאסור כמשקה כוס עיקרין, דמבואר בטור ובשו"ע אהע"ז (סימן ה סעיף יב) דאסור בכל בע"ח, נראה שהזריקה גרע טפי, דכוס עיקרין אינו פועל אלא לאחר העיכול, ולפני זה עוד אפשר להחזירו ע"י הקאה, דהא גם בסם הממית דחריף טובא מצילים את השותה ע"י הקאה. אבל זריקה זו מתערבת בדם מיד עם זריקתה ומתחילה תיכף לפעול, ואפשר דככורת ונותק ממש בידים הוא, דמסתבר דקפידא דהאי קרא על בטול כל ההולדה הוא, ואם היה עושה הזריקה באברי ההולדה הדין נותן שהוא מסרס ממש, וממילא דבזורק בשאר חלקי הגוף נמי מסרס בידים הוא, דכל אברי האדם גוף אחד הם. ומאי נ"מ באיזה מקום נעשה הזריקה סוף סוף עושה מעשה בידים בגופו ונוטל ממנו כח ההולדה, ומאי סברא היא לומר דבאבר אחר גרמא הוא. ולכן אי איכא לברורי שהסם הזה דרכו וטיבו לבטל כחן של אברי ההולדה, הרי זה מסרס גמור הוא וחייב מלקות משום מסרס".

ובהמשך הוסיף שם: "ואף שיש מגדולי הפוסקים דנראה דשיטתם היא דתליא אם נוגע באברי הזרע דוקא, כמו הלבוש באהע"ז (סימן ה) שכתב: מדכתיב לא תעשו משמע עשייה בידים שנוגע באבר ההולדה ומסרסן, אבל המשקה כוס עיקרין כו' כדי לסרסן אינו לוקה עליו שהרי אינו נוגע באברי הזרע, אבל איסור מיהא איכא אפילו שותה רק לרפואה. וכן המבי"ט בקרית ספר על הרמב"ם (פ"ט"ז מה' איסור"ב הי"ב) כתב, דכל היכא דלא נגע באיברים ממש לא מיחייב משום ובארצכם לא תעשו, דהאי אמעוך וכתות קאי דהוי סירוס איברים, ומש"ה לא לקו עכ"ל. וכן המ"מ כתב על הרמב"ם שם: דבסוגיא דבשבת (דף קי ע"ב) מתבאר דכל היכא דלא נגע באיברים ממש לא מיחייב ע"כ. והנה לשיטתם דבמעשה סירוס יש נפ"מ בין נוגע באברי הזרע ובין לא נוגע, א"כ קשה שם בגמרא, דפריך ומי שרי כוס עקרין והתניא וכו', ומאי קושיא הא דרשה דקרא ובארצכם לא תעשו - בכס לא תעשו, זה קאי על הפסוק הקודם ומעוך וכתות וכמו שאומר הלבוש דהוי סירוס איברים, משא"כ בכוס עקרין שאינו עושה מעשה בידים באברי הזרע, ולמ"ל לחלק חילוק חדש, ה"מ דקא מכוין הכא מעצמו הוא, ומדלא נזכר חילוק הלבוש והמ"מ הנ"ל היה מקום לומר דאין נ"מ כלל בין נוגע באברי הזרע ובין לא נוגע, ובכל מקום שהוא עושה מעשה בגוף שע"ז יסתרס חשוב מסרס ועובר. ומה"ט קשה לי לשון הגר"א שכתב על דברי הרמ"א הנ"ל: ל"ד אלא משום דאינו מסרס כלל ולא מובן לי דאמאי לא נאמר דגם הרמ"א שכתב דלא עביד כלום נמי משמעותו דלא עביד קלקול באברי הזרע דומיא דנטילת כרבלתא".

כלומר, אפילו אם לא נקבל את הדחיה שלו אלא שלפי השיטות שסירוס זה רק כאשר הוא נוגע באברי ההולדה. בכל זאת איסור יש גם בגמרא. כלומר, גם לשיטות הללו זה איסור. ולחולקים זה ודאי איסור דאורייתא שלוקים עליו.